

БОГОСЛОВЉЕ

ИЗДАЈЕ

ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ
У БЕОГРАДУ

ГОДИНА VI (XXI)

СВЕСКА 1 и 2

ПОТРЕБА И ЗНАЧАЈ ПРЕДСТОЈЕЋЕГ СВЕПРАВОСЛАВНОГ САБОРА

Резултат једнонедељног рада Свеправославне конференције, одржане на Родосу од 24. септембра до 1. октобра прошле, 1961. године, је Каталог тема формулисаних за рад будућег Свеправославног просинода, одн. предсабора. Овај Просинод у ствари треба да обави све послове, да формулише све одлуке и припреми одговоре на све теме из Каталога, како би тек иза тога дошло до свеправославног васељенског синода, одн. сабора, на коме би све помесне православне цркве, на челу са својим поглаварима, прихватиле, потврдиле и објавиле одлуке припремљене на претходном Просиноду. А када ће све ово да буде, није могуће тачно прогнозировать. Изгледа да је Конференција оставила поглаварима помесних цркава да се они, својим међусобним контактима, накнадно споразумеју о месту, времену и саставу предстојећег Просинода и начину његова рада. По свему изгледа да би то могло да буде опет на Родосу, само не пре 1964. године.

Велики успех Конференције на Родосу је и у томе што је на њој православно јединство снажно уздигнуто и демонстрирано баш у представи многих помесних, националних цркава, као и у тексту поруке која је издата на крају Конференције. Радост и задовољство због остварења ове Свеправославне конференције били су толико велики да су створили сигурне предуслове за пуну једнодушност. Стога се на њој нису појавиле никакве битне затегнутости које би се довеле у везу са разним политичким стилевима земаља појединих цркава. У говорима на Конференцији или у случајним разговорима ван Конференције, нпр. о савременим проблемима социјалне и политичке природе, нико није ништа више нити друкчије рекао, нпр. о миру, разоружању и колонијализму, од онога што имају обичај да кажу папа или римокатолички бискупи.

За Свеправославну конференцију на Родосу је рекао један од њених учесника да је она резултат настојања дугих десетинама година и нада гајених столећима. Њен непосредни циљ је био да православље

представи у његовој свеправославној, свехришћанској и светској димензији. Православље заиста не може, с обзиром на проблеме савременог света, да остане неактивно, да стоји по страни или да иде својим сопственим путем. Ако је и било немогуће да се на Родосу реше сви проблеми, ова Конференција је ипак показала да је била свесна свога значаја. Кад је све ово, и то с правом, речено за Конференцију, онда се лакше може предпоставити колико је велика потреба која изискује сазивање Свеправославног сабора и какав ће огроман значај он имати.

*

* *

Каталог тема будућег Просинода који је усвојен од стране Свеправославне конференције на Родосу јасно потврђује колика се потреба осећа за једним Свеправославним васељенским сабором, који треба да донесе коначне, општеобавезне одлуке и решења за многа питања која се пре свега тичу вере и догме, богослужења, црквене управе и поретка, међусобних односа православних цркава и односа православне цркве према осталом хришћанском савету, а затим да укаже на најбоља средства за манифестације православља у свету и животу, и да пружи одговоре на многа теолошка питања и помогне решењу извесних социјалних проблема које је живот сам по себи већ поставио.

Није лако издвојити ни једну од група питања, одн. тема које чекају своје коначно, свеправославно решење. Све су оне од животног значаја, без обзира на то да ли се тичу само православне цркве, међухришћанских односа или садрже питања која муче цео савремени свет уопште. Велика је потреба наметнула решавање свих ових питања. Стога ће значај предстојећег свеправославног сабора бити огроман. Он ће још једном показати сву стваралачку снагу православне цркве уопште и њено јединство, како у интерпретацији целокупног учења своје вере, тако и у манифестацији овога учења о вери и моралу у практичној, свакодневној примени, којом би се још јаче изразиле реалне вредности православља у савременом свету.

У Каталогу тема за будући Просинод на првом месту стоје питања која се тичу вере и догме. Ту се дакле тражи да се пре свега одреди тачан појам догме са православног гледишта. Самим тим разграничиће се догмати од теологумена па ће нестати и сметњи за дефинисање правога православног учења, које би било слободно од ма каквих неправославних утицаја, нпр. у учењу о благодати, искупљењу, тајнама итд. Друго важно питање из ове области односи се на Божанско откривење. Поред утврђивања богонадахнутости Св. писма и истицања значења књига Старог завета у православној цркви, истакнута је овде и жеља за „научним издањем византијског текста Новог завета“. Свакако ће бити интересантно решење овога питања кад се зна да византијски текстови Новог завета нису најстарији, па самим тим ни најадекватнији првобитном тексту. Можда је бољи захтев да се утврђивање текста спроводи методом историјско-текстуалног истраживања. Много важније ће бити питање одређивања појма и ширине Св. предања. Заиста, упоредо са Св. писмом у цркви постоји и Св. предање, које се

понекад назива и свештеним, црквеним или хришћанским предањем. Оно је велика снага цркве која се манифестује у њеном савременом животу. Међутим, у предање су се у прошлости најалост мешали страни, нецрквени утицаји, често противречни духу јеванђеља и свештеном или апостолском предању. Треба, дакле, ослободити предање од таквих наноса.

У питањима која се односе на симболичке текстове у православној цркви, основне и другостепене, постављен је и задатак да се састави и изда једно јединствено православно исповедање вере. Само постављање овога задатка говори о његовој потреби, док ће његов значај бити непроцењив и трајан за цео хришћански свет уопште. У вези са овим поновним, предстојећим легитимисањем православне цркве у савременом свету је и следеће питање из ове области: питање одређивања појма и ауторитета Цркве и њене непогрешивости када одлучује кроз своју јерархију на васељенском сабору. Одговор који ће на ово питање припремити предстојећи Свеправославни просинод треба да оконча многе савремене дискусије о томе (оне се најчешће воде у оквиру екуменског покрета, који је, како је за њ речено, само дијалог у коме се увек испољава дубоко разилажење у схватању самог појма о Цркви) и да осигура уклањање највеће опасности, саблазни и беде нашега времена, која се састоји у томе што је Црква, створена од јединог Оснивача, Христа, растављена, расцепкана.

Црква је тело Христово, тајанствено међусобно јединство верних са Христом и у Христу (Еф 1, 10). Она је једна по својој суштини, по својој природи. Из јединства Цркве произлази и њена васељенскост, саборност, католичност. Земаљска црква је манифестација небеске цркве на земљи. Црква се јавља као предмет вере. Хришћанство дакле „није теоријски изражај религије новозаветног човека“, нити је, како неки мисле, „теоријски механизам на основи свештених новозаветних књига“. Оно је за православље живот тајанственог општења с Богом у Христу и благодатног обновљења од Духа Светога у целокупном братству верујућих. Православље је пак неисцрпна енергија која иде из првоначала без прекида и која се никад није мењала нити слабила. Оно је, како је то лепо речено, централни поток који иде од самог извора воде живе и не губи се у целом свом току до свршетка века. Овде је корен и објашњење свих других особености православља.

Принцип непрекидности је историјска реалност у свим странама живота Цркве, а не само у прејемству, наследности јерархије; он је и у вршењу тајни, у неизменљивости догматског учења. Непрекидност свих страна црквеног живота је битни признак православне цркве. У овоме се и састоји основна и очигледна одлика православне цркве од свих оних који су се од ње одделили, без обзира на то како се сами собом називају. Иако су догматске истине у основи метафизичке истине, оне истовремено чине и основе живота Цркве. Стога је смисао анатеме, или одлучивања од Цркве углавном у томе што Црква сведочи о отпадању одлученог члана од општег црквеног живота. Догматске истине дакле треба схватати као животна начела и стога заиста у сваком догмату наше вере треба тражити његов морални смисао.

Да би предстојећи Просинод дефинишући појам Цркве, њен ауторитет и њено опште, саборно сазнање, тј. свест Цркве и њену непогре-

шивост када одлучује кроз своју јерархију на веселенском сабору, што јасније истакао морални значај овога догмата, одн. осигурао његову правилну интерпретацију у свету и животу предлажемо да се том приликом обухвати и питање односа цркве и државе у савременом свету. Дајући свеправославни одговор на ово питање свакако би се у многоме олакшала правилна оријентација у све живљем, савременом међусобном општењу цркве и државе.

Као природан наставак на догматска питања у Каталогу тема долазе питања која се тичу богослужења, а која такође очекују своје коначно свеправославно решење. Из постављених питања опажа се тежња за широм употребом старозаветних списа у богослужењу, па самим тим и потреба за новом расподелом текстова, одн. зачала, који би се употребљавали у богослужењу. Од несумњиве користи би било и омогућавање служења литургије у време које је најзгодније за вернике, данас често сувише заузете својим свакодневним пословима и бригама. Велика је важност и у томе што се осетила потреба за једнообразношћу типика и текстова у богослужењу и тајнама. Ако би дошло, а свакако треба да дође до јединственог и научног издања њиховог, допринос најбољих православних теолога-литургичара био би од непроцењиве вредности, тим пре што би иза свега тога стајао ауторитет једног свеправославног васеленског сабора који би осигурао њихово спровођење у дело.

Динамика савременог живота је истакла у први план и тежњу за већим учешћем световњака у богослужбеном и осталом животу цркве. Православној цркви заиста неће бити тешко да још више активира световњаке у животу цркве, одн. да у савременим условима живота цркве нађе право место свакоме своме вернику, световњаку, тим пре што им и по православном учењу припада видно место, са великим правима и дужностима и још већом чашћу, јер се и они сматрају деловима тела Христовог. Стога је њихов апостолат нешто сасвим природно у православној цркви. Можда баш њихово учешће треба и да допринесе што бољем проучавању разних средстава за учвршћивање и ојачавање богослужбеног живота православне цркве. И не само богослужбеног.

Из првог питања из области управе и црквеног поретка види се да се ради о састављању новог кодекса свештених канона и канонских одредаба који би у будућности били обавезни за целу православну цркву. Реч је дакле о новој кодификацији црквених канона. То значи да ће се извршити преглед свих досадашњих канона и њихова процена са гледишта њиховог одговарања апостолском или свештеном предању и савременом животу цркве. Чињеница је да многи застарели канони не помажу, него напротив отежавају живот цркве и удаљавају је нпр. од учења ап. Павла о природи Цркве, у чијем животу треба да пребива „дух Христов“, како би хришћани били не само по имену, него и по духу хришћани.

С пуно оправдања су затим постављене теме којима је циљ да се омогући потпуна једнообразност у целокупном црквеном правосуђу и у начину избора архијереја. Свакако је потребно да се јасно истакну и управне и друге разлике међу епископима, без обзира на то што су сви они по благодатном дару међусобно једнаки.

Ако би предстојећи Свеправославни просинод утврдио стварна средства која би омогућила да се православној монаштво врати његова стара лепота, сјај и значај, који би се манифестовали у савременом свету, онда би се православље још једном представило као изванредна и велика, активна духовна снага и светлост која би и савременом свету омогућавала правилну оријентацију у животу и раду.

Просинод ће се бавити још низом других питања из ове области. Ту је пре свега питање усклађивања црквених одредаба о посту према захтевима савремене епохе. Овде ће се свакако дати одговор на многа питања, а пре свега даће се православна дефиниција поста и истаћи његов циљ, а затим упутства о начину поста, водећи рачуна о времену, околностима, географским условима, добу старости, савременој исхрани итд. појединих лица, јер су досадашњи прописи, донети углавном за монашка лица и њихов живот у манастирима у једном одређеном времену, поднебљу итд., те се данас не могу без тешкоћа практиковати. Корисно би било ако би се такође преиспитао и број великих постова и време њиховог трајања, као и ако би се донели и прописи о посту који свештеним лицима претходи служењу литургије, а световњацима причешћивању.

Питањима образовања црквеног клира који треба да овлада не само црквеним, него и световним образовањем потребним за схватање савремености и питању конгреса свештених лица у циљу стручног усавршавања поклониће се потребна пажња и донети одговарајуће одлуке и препоруке. Исто тако је стављено на дневни ред и питање одела клирика и њиховог спољашњег изгледа, као и изгледа одежда. Док би питању одела, одн. униформе свештених лица и њихове спољашности, које је код православних настало у одређеном времену и одређеној средини и није се разликовало од тадашњих одела других лица, требало приступити радикално, с циљем да се свештеницима омогући што лакше обављање њихових пастирских дужности, дотле би питање одежда могло да се реши тако што би се из њиховог састава уклонило можда само оно што не води порекло из дубоке црквене старине, него је стран, спољашњи нанос.

Утврђивање брачних сметњи уопште у многама ће олакшати рад црквених судова и довести до једнообразности у пракси целе православне цркве. Наш је предлог да се овде, приликом утврђивања брачних сметњи, донесе одлука да се рукоположење нежењеног лица у чин ђаконика и презвитера не сматра као брачна сметња, тј. да се дозволи склапање брака после рукоположења. За ово постоје крупни разлози. Кандидати за свештенство би дошли у много повољнији положај, јер би питање свога брака могли да решавају у време које би за њих било најзгодније, а не би били приморани да одмах по изласку из школе, без икаквог искуства и средстава, потпуно неспремни решавају питање свога брака, чиме без стварне потребе долазе у врло тешку ситуацију и често питање свога брака решавају на начин који им не обезбеђује услове који су нужни за нормалан и срећан брак. Овим би се само санкционисала једна ранија одлука која дозвољава први брак после хиротоније и други брак свештених лица.

Најзад, решење последњег питања из области управе и црквеног поретка, питања календара уопште и питање времена прослављања

Ускрса, поздравео би цео православни свет. Велика би ствар била ако би се омогућило да цео хришћански свет истовремено прославља све своје велике заједничке празнике. Стога ће доношење одлуке о овом питању пре свега уклонити данашњу стварност, у којој неке помесне православне цркве, остварујући ранију одлуку, прослављају непокретне празнике по новом, а неке још по старом календару, као год што ће се утврдити и суштина одлуке Првог васељенског сабора о времену празновања Ускрса, јер постојећи канони (7. ап.; 1. антиох.) за то ништа конкретно не дају. Као што је жеља за јединством надвладала спорове вођене још у III веку између римске и малоазијских цркава о времену празновања Ускрса: да ли у недељни дан или 14. нисана, и као што је касније прихваћено да се Ускрс празнује у сагласности са обичајем који је установљен у александријској цркви, тако би и одлука која ће се о свему овоме донети могла не само да све то реши на најбољи начин, него и да у будућности омогући прихватање једног најновијег календара, одн. најтачнијег рачунања времена, који би евентуално био донет.

Формулисање питања која треба да добију своје коначно решење, а која се тичу међусобних односа православних цркава, затим односа православне цркве према осталом хришћанском свету, као и манифестације православља у свету, одн. ширења хришћанске културе и остваривања хришћанских идеја мира, слободе, братства и љубави у савременом свету, инспирисано је Цариградском патријарашком енцикликом из јануара 1920. године. Из свих ових питања јасно се испољава тежња за тражењем додира, за покушајима зближавања, за узајамним схватањем, наравно без политичких елемената. Стога је оправдана сугестија да се због свега овога створе специјални црквени органи које би сачињавали висококвалификовани теолози, јер све ово захтева дуготрајан и озбиљан рад који би најзад могао довести до жељеног циља.

Још је у поменутој Енциклици речено да приближавање и општење разних цркава није искључено постојањем међусобних догматских разлика. Већ тада се сматрало да је настало погодно време за заједничко студирање питања уједињења, без обзира на све тешкоће које нису такве важности, јер је у свему овоме главно постојање добре воље и расположења. Енциклика је још тада истакла две ствари које могу да допринесу приближавању цркава: прво, место сваког међусобног поверења изазваног тежњом извесних цркава да врше прозелитизам — успостављање искрености и поверења и, друго, оживљавање и ојачавање љубави међу црквама које треба да се сматрају сродним (Еф 3, 6) и њихово међусобно упознавање и помагање. А средства помоћу којих се може успоставити пријатељство и добро расположење Енциклика је формулисала у једанаест тачака.

Каталог тема даље ставља пред предстојећи Свеправославни просинод органски повезан низ питања која треба решити, а која се пре свега тичу међуправославних односа. Решењем ових питања и сталним практиковањем, одн. коришћењем наведеним средствима за јачање постојећих међуправославних односа неоспорно ће се постићи највећа могућа једнодушност, којој ништа неће сметати, а најмање постојећа аутокефалност или аутономија појединих помесних цркава.

Тада ће нестати и оних разлога који су доводили до затегнутог стања у односима појединих помесних цркава, а нарочито у односима према Цариградској патријаршији, јер ће ма какав и ма чији примат изгубити сваку важност, тим пре што је идеја примата уопште туђа православљу. Споредан значај ће имати и досад практиковани ранг појединих помесних цркава до кога је дошло не из разлога које је условио развој хришћанске цркве уопште, него из чисто политичких утицаја. Стога би утврђивање новог ранга помесних православних цркава могло да има историјско и хришћанско оправдање. У ситуацији која ће настати неће ни питање православне дијаспоре представљати проблем, нити ће дијаспора моћи бити предмет неправилних претензија, а самим тим не би била камен спотицања, јер би се и међузависност појединих помесних аутокефалних цркава свела на праву меру. Јер пред молитвеним општењем и црквеном сарадњом православних народа мора да падне све оно што је стране правом православном схватању.

С правом је истакнута мисао да данас треба говорити о томе шта хришћане уједињује, а не о томе шта их разједињава. Као год што је карактеристична црта најстарије теолошке научне делатности у цркви била непосредан одзив на потребе и питања цркве ондашњег времена — у III веку је, нпр., на гностицизам одговорено хришћанском теолошко-филозофском концепцијом (Ориген, Лукијан); у IV веку на неоплатонизам раскривањем хришћанског погледа на стварање света и назначење човека (Василије Велики), стварањем хришћанске догматске терминологије у вези са учењем Цркве о Св. Тројици и о оваплоћењу Сина Божјег, Исуса Христа (Григорије Богослов) и раскривањем дубине хришћанског моралног учења (Јован Златоуст), све до раскривања овог светоотачког учења језиком филозофских категорија и учења о томе да се Бог не може потпуно сазнати, о божанској енергији која се манифестује у стварању васељене и о човеку као отиску божанског постојања (Григорије Палама) — исто тако и у савременом свету теолошка наука не може остати по страни. Напротив, од ње се захтева одговор на многа питања. Једно од тих питања је, нпр., и питање сарадње помесних православних цркава на делу остваривања хришћанских идеала мира, слободе, братства и љубави међу народима, или питање раскринкавања јеванђелског учења у условима великих савремених социјалних преображаја. А на овим, као и на многим питањима, хришћани могу и треба да буду уједињени.

Кад се зна да у односима међу црквама не може наћи место нпр. нехришћанско схватање о приоритету власти или о стварешинству једне цркве над другом (Лк 22, 25—26), биће сасвим природно да се на предстојећем Свеправославном просиноду приликом разматрања питања о односима православне цркве према осталом хришћанском свету: старим хетеродоксним источним црквама, римокатоличкој, старокатоличкој и англиканској цркви и свим осталим протестантским вероисповестима, никако не губи из вида да је за све хришћане један Господ Исус Христос, једно Јеванђеље, да сви хришћани верују у Бога који се слави у Тројици, да сви имају општи символ вере, да се сви

крштавају у име Оца и Сина и Светога Духа, — „Један Господ, једна вера, једно кршење, један Бог и Отац свих“ ... (Еф 4, 5—6) — и да све нас треба да сједињује узајамна љубав. Чињеница је пак да узајамна љубав налази свој завршетак у евхаристијском општењу, као пуном органском јединству између Господа и свих који у Њега верују као у Господа и свога Спаситеља. Евхаристија је заиста срце хришћанског живота и без ње не би било мистичког општења између Господа и Његових ученика, не би било праве цркве. „Права васељенска црква у свој својој пуноћи је црква која има једну општу васељенску евхаристију“. Међутим, ње још, нажалост, нема.

Хришћански свет данас фактички разједињује различито схватање цркве, различито схватање предања, тајана, нарочито свештенства и евхаристије. То различито схватања евхаристије нпр. и не дозвољава свим хришћанима да је заједнички свршавају. Стога се у проучавању негативних момената, одн. спорних тачака између православља и осталих цркава и вероисповедних заједница треба пре свега ослободити свих националних или политичких утицаја и не треба често истим речима придавати разна значења. Треба, дакле, као што је већ оправдано истакнуто, изградити општу хришћанску терминологију.

Кад се зна да је понекад непријатељство изазвано у домену чисто дисциплинског карактера повлачило за собом и оптужбе за јерес, да су извесне јереси настале из политичких побуда, или кад се зна до чега је све у току христолошких спорова у време од V—VII века доводио недостатак изграђене теолошке терминологије, неће бити тешко сетити се да су св. оци у свему томе постизали успех стога што је код њих тежња да се сачува чистота вере хармонијски здруживана са тежњом ка јединству. Ово јединство вероучења које су успоставили оци и учитељи цркве било је срушено само потпуно нецрквеним, често спољашњим разлозима. Стварно је губитак узајамне љубави рађао и хранио јереси и расколе. Дакле, „постизање правог хришћанског јединства могуће је једино ако се превазиђу национална непријатељства, забораве старе увреде и под условом потпуног узајамног поверења.“

Никакве компромисне формуле, ако се радило о самој суштини вере, никада нису довеле до позитивних резултата. Истина православља се не утврђује већином гласова; она је у сагласности са истином која је дата у Божанском откривењу. Стога ће и значење већине или мањине при решавању извесног питања чинити важан моменат у теолошким дискусијама. Довољно је сетити се случаја кад Максим Исповедник, као једини, насупротив патријарху и осталој јерархији, не прихвата монотелизам. Иако је био у мањини, сâм, истина је била на његовој страни.

Сва питања која се тичу односа православне цркве према осталом хришћанском свету о којима ће се расправљати на Свеправославном просиноду, па и питање православља и екуменског покрета, треба да послуже пре свега упознавању целог хришћанског света са право-

слављем. Јер западни теолози нпр. недовољно познају православље и нашу литургију. Представници свих православних помесних цркава треба да говоре о православљу, како би се оно што објективније и потпуније објаснило и схватило. Још нешто, што је већ истакао један од православних теолога: треба постићи да друге цркве схвате какав положај заузима православна црква међу другим црквама. Иза целе ове дискусије дошло би се до решења основног и најозбиљнијег теолошког питања, одн. учења о Цркви уопште.

Да ли заиста постоји неколико цркава, како се данас често чује, или само једна Црква? Шта треба разумети под појмом „разне цркве“? Да то није дискредитовање саме идеје о једној, светој, саборној и апостолској Цркви. Црква је заиста једна и једина. А ако је црква заиста једна и једина, и ако она једина спасава од греха, проклетства и смрти, не значи ли то да сваки онај који је ван ње неће добити ово спасење. Може ли се рачунати, примењујући формулу: „Ван Цркве нема спасења“, да је неко већ погинуо због тога што не припада спасавајућој цркви? А ако је могуће и ван цркве добити спасење, онда то значи да и мимо истините Цркве постоје још неке спасавајуће цркве, да има и може да буде неколико спасавајућих цркава. Међутим, Црква може бити само једна. Решење ове антиномије добро ће доћи целом хришћанском свету. Оно ће почивати на логици љубави Оца, која је јача од логике разума. Бог је љубав, а хришћанство религија љубави. Ми верујемо да је Господ дошао да спасе цео род људски, и стога ми желимо и молимо у свакој литургији — која даје и теологију мира — за „сједињење свих.“

Последње две групе питања које садржи Каталог тема односе се на извесне општетеолошке и социјалне проблеме. Међу њима на првом месту се тражи од предстојећег Свеправославног просинода да утврди у чему је суштина, обим и значај „икономије“ и „акривије“ у Православној цркви, затим да одреди заједничку православну праксу, приликом проглашавања, канонизације светих, да објасни однос православља према другим, нехришћанским религијама, и да истакне начин сведочанства (мартирџа) православља у свету. У општетеолошке теме су ушла још два питања која чекају своје практично решење са православног гледишта. То су питања еутаназije (може ли се дати спасоносни отров лицу које болује од неизлечиве телесне или душевне болести, како би му се прекинуо тежак живот) и спаљивање мртвих.

Од социјалних проблема Православна црква ће рећи своју реч најпре о омладини, а затим о браку и породици, тј. брачним проблемима, рађању и васпитању деце, контроли рађања деце у вези са пренасељеношћу, о разводима и вештачком оплођивању, па онда о православном црквеном старању, социјалним установама, домовима итд., дакле, о својој харитативној делатности. Одговори на последња два питања: „Православље и расна дискриминација“ и „Православље и задаци хришћана у областима наглих социјалних промена“, неоспорно ће учинити да се цео свет још једном подсети на православно схватање човечје личности уопште и међусобних односа свих људи и да се истакну задаци хришћана у све динамичнијем животу наше савремене епохе која, без обзира на све новије облике манифестовања своје културе и цивилизације, треба да буде и остане хришћанска.

Решење овог последњег питања из Каталога тема, исто као и свих осталих која не спадају у област вере и догме, у многоме ће зависити од претходно утврђене суштине и циља „акривије“ и „икономије“ и њихове примене у Православној цркви. Познато је да се хришћанска црква, још од првих дана свога постојања, сусретала са проблемима које је наметао сам жавот, а који нису спадали у област вере и догме. Приликом решавања ових питања одувек су се испољавала два принципа црквене политике који су условљавали коначну одлуку. Један од њих је познат као црквена политика $\eta\ \tau\eta\varsigma\ \acute{\alpha}\kappa\rho\iota\beta\epsilon\lambda\alpha\varsigma$, а други као $\eta\ \tau\eta\varsigma\ \omicron\iota\kappa\nu\nu\omicron\mu\iota\alpha\varsigma$. Политика $\tau\eta\varsigma\ \acute{\alpha}\kappa\rho\iota\beta\epsilon\lambda\alpha\varsigma$ је стајала на гледишту јудејске, вековима утврђене традиције коју карактерише јудејска црта ригористичке оданости слову закона и обреду, док се политика $\eta\ \tau\eta\varsigma\ \omicron\iota\kappa\nu\nu\omicron\mu\iota\alpha\varsigma$ изражавала у тактици попуштања, прилагођавања ради виших циљева.

Први пут су се на Апостолском сабору, где се решавало питање да ли су обрезање и други старозаветни прописи обавезни за све оне који ступају у хришћанство, испољила, одн. супротставила два гледишта: принцип акривије и принцип икономије, и том приликом је победио принцип икономије — Сабор није тражио претходно обрезање од многобожаца који ступају у хришћанство. Насупрот овоме је сам ап. Павле чинио уступке хришћанима из јудејства, — Тимотеја обрезује (ДА 16, 1—3); сам над собом и својим сапутницима врши обред очишћења (ДА 21, 20—26), — а све то опет из принципа икономије, да не би учинио раздор. Стога он свој став најбоље објашњава кад каже: „Свима себе учиних слугом, да већину придобијем... свима сам био све, да свакако неке спасем“ (1 Кор 9, 19—22).

И у следећим столећима хришћанске епохе наилазимо на много примера где приликом доношења одлука долази до борбе ова два принципа. Да наведемо неке од њих, као нпр. питање да ли јеретике који се враћају у крило Цркве треба поново крштавати или не треба?; да ли треба искључивати из Цркве оне који су падали у тешке грехове или не треба, или им пред смрт давати опроштај и поново их примати у заједницу? Међусобно супротстављање ова два принципа црквене политике изражено је и у борби око црквене дисциплине која је отпочела у VIII веку, у седницама Седмог васељенског сабора. Тада је патријарх Тарасије настојао да се покајани иконоборци сједине с Црквом и да им се оставе чиновни. Убрзо је избио и отворен сукоб у питању симониста. Па и онај случај кад је император Константин VI отерао своју жену Марију, насилно је замонашио и оженио се дворском дамом Теодотом (795.), различито је оцењиван. Даље, у IX веку наилазимо на борбу цариградских патријараха Игњатија (акривиста) и Фотија (икономиста). У X—XI в. одиграва се борба између николајита и евтимита. Патријарх Николај Мистик (895—906.) се борио против брака императора Лава VI Мудрог, док патријарх Евтимије није протествовао против тога брака. Најзад да поменемо још један пример из доцнијег времена: борбу коју су у Русији изазвали тзв. старообредовци.

Можда би нам у решавању овога питања било много олакшано да је остала сачувана расправа о икономији, као познатом облику црквене политике, коју је у VI веку написао александријски патријарх Евло-

гије (579—607.). Овде треба да напоменемо да је у схватањима овога питања најдаље отишао епитимијни номоканон цариграског патријарха Јована IV Посника (582—595.). Од краја пак VIII века кроз узајамну полемику опширно су се разјашњавали основи и једне и друге црквене политике. Да напоменемо још нешто. Познато је да су се ревнојци, незадовољни начином решења извесних питања, издвајали и оснивали своја шизматичка друштва (Иполит, новацијани). Исто тако видимо да се акривисти често боре за ограничење световне власти у црквеним пословима. Међу акривистима — зилотима су постепено преовладали монаси и претворили се у монашку партију, која је црквене интересе изједначавала са својим, професионалним и стремилa ка захватању највиших јерархијских места у цркви (Теодор Студит).

За дубок корен икономије у новије време, одн. њен израз служе две чињенице. Прва је у томе што цариградски патријарх дозвољава православнима да се могу за извршење св. тајана обраћати презвитерима англиканске цркве, ако су у месту где нема православних свештеника, а друга је у одлуци цариградског „свеправославног“ конгреса од 1923. године, на коме су били и представници наше цркве, да синоди помесних цркава имају право да по принципу икономије дозвољавају други брак свештенослужитељима и први брак после хиротоније, без обзира на забране у 18. и 26. апостолском и 3. и 6. трулском правилу. У најновије време је истакнуто и то да принцип црквене икономије треба да се примењује и у разматрању појединих одељених друштава. На све њих се не може једнако гледати, пошто није подједнак ни степен њиховог одељења од црквеног живота, црквеног јединства. (Пример: Посланица Амфилохију од Василија Великог). Принцип икономије је, дакле, у тежњи да се сачува све што још продужава да живи остацима живота Цркве. Правилно је већ наглашено да је „уједињење цркава основни и најактуелнији проблем на чије решење чека цео свет.“

Ако се осврнемо на питање примене ових принципа црквене политике могли би, на крају, да укажемо на њихову суштину. Акривија има своје оправдање у ауторитету божанских заповести и апостолских, саборских и светоотачких правила, а икономија у околностима стварног живота. Обе заједно имају своје оправдање у највишим религиозно-моралним циљевима који се претпостављају у примени једне или друге. Иако је јасно да многи постојећи канонски прописи, донети у једно друго време и условљени другим околностима, данас у многоме коче нормалан развој црквеног живота, они ипак дају основац и оправдање акривији. Стога се наметнула као нужна њихова измена. Предстојећи Свеправославни просинод ће зато бити у могућности да установи потребну, разумну и целисходну хармонију акривије и икономије. Требаће, као што је већ истакао један православни првојерарх, утврдити, установити објективну границу преко које никада не би могла да пређе никаква икономија. А за праву хармонију акривије и икономије потребан је сигуран критеријум. Њега пак може дати само свеправославни васељенски сабор. После тога сама по себи ће се наметнути правилна решења о икономији у тајнама, у начину примања у православну цркву јеретика, шизматика и отпадника, и о икономији у богослужењу.

Да се заиста осећа велика потреба за сазивањем свеправославног сабора види се, дакле, и из оног великог броја питања формулисаних у Каталогу тема, као и из питања која се накнадно постављају, а која чекају своје што хитније решење. Сам значај предстојећег сабора може се тек наслућивати. Јер он треба да омогући што плоднији рад Православне цркве уопште и да отвори нове перспективе у општој манифестацији хришћанства у савременом свету. Сабор ће то постићи сигурније и успешније ако у свему овоме, а нарочито у његовој припреми буде сарађивао што већи број православних, на првом месту црквених људи.

ЧЕДОМИР С. ДРАШКОВИЋ